

האירועים המסתוריים באיראן

מאת סא"ל (מיל') ד"ר רפאל אופק

מבט מבס"א מס' 1,628, 6 ביולי 2020

תקציר: שלושה אירועים, ובכללם שני פיצוצים במתקנים ביטחוניים, החרידו את איראן בימים האחרונים. האם היה קשר ביניהם? האם נבעו מתאונות או שבוצעו (לפחות בחלקם) על-ידי מדינה זרה? והאם תהיינה להן השלכות פנימיות או חיצוניות?

השכם בבוקר ה-26 ביוני החריד את טהראן פיצוץ אדיר בקומפלקס הצבאי פארצ'ין, כ-30 ק"מ דרומית מזרחית לבירה האיראנית. היו בתקשורת שנטו לייחס את הפיצוץ לכך שבעבר התנהלו בפארצ'ין ניסויים הקשורים לפיתוח וייצור נשק גרעיני, שנחשפו במסמכי ארכיון הגרעין האיראני שהוברח לישראל ב-2018. הבחירה בפארצ'ין כאתר לביצוע הניסויים הייתה כנראה בשל העובדה שהוקם בו מפעל לייצור תחמושת, חומרי נפץ, וחומרי דלק מוצק לרקטות וטילים.

כבר בראשית 2012 ביקשה הסוכנות הבינ"ל לאנרגיה אטומית (סבא"א) משלטונות איראן לאפשר לפקחיה לסייר בפארצ'ין בעקבות מידע שקיבלה על פעילות גרעינית במתקן. בקשתה נדחתה ומאז הספיקו האיראנים להרוס את המבנים בהם התנהלה פעילות חשודה ואף "לגלח" את הקרקע סביבם. רק בספטמבר 2015, לאחר חתימתה על הסכם הגרעין, התירה איראן לפקחי סבא"א לסייר בפארצ'ין וליטול דגימות קרקע של המקום. למרות הניקיון היסודי שבוצע באתר נמצאו בדגימות אלה חלקיקי אורניום טבעי אנטרופוגני (מעובד בידי אדם) שהצביעו על כך שהתבצעו במתקן ניסויים "קרים" לדימוי פיצוץ התקן נפץ גרעיני. מאז, ככל הידוע, לא התבצעה בפארצ'ין פעילות גרעינית כלשהי.

סביר לפיכך שהמדובר בפיצוץ חומרי נפץ ו/או חומרי דלק מוצק לטילים. על-פי תצלומי לוויין ועדויות ראיה, תוצאות הפיצוץ נראו על פני שטח שאורכו כחצי קילומטר והמרושת במספר רב של מנהרות תת-קרקעיות. השטח שייך למפעל ח'וג'יר המייצר דלק מוצק לרקטות פאג'ר, לטילי שיוט וכן לטיל הבליסטי סג'יל-2 שטווחו מגיע ל-2,500 ק"מ. דובר משרד ההגנה האיראני המעיט במשמעות האירוע וטען שהמדובר בפיצוץ מיכל גז תעשייתי ללא נפגעים.

חמישה ימים מאוחר יותר אירע פיצוץ נוסף במרפאה במרכז הבריאות סינא את'אר שבצפון טהראן שהרג לפחות 19 איש ואישה. לטענת השלטונות האסון נגרם כתוצאה מדליפת בלוני חמצן, ואולם יום לאחר מכן, ב-2 ליולי, אירעה שריפה במפעל הראשי להעשרת אורניום בנתאנו. בדומה לאירועים הקודמים המעיטו האיראנים בהיקף

השריפה וטענו כי פרצה ב"סככה תעשייתית שהייתה בשלבי בנייה" וכי לא גרמה לאבדות או לזיהום סביבתי. הארגון האיראני לאנרגיה אטומית אף הציג תצלום שנראה בו מבנה שנשרף חלקית, אך מומחים אמריקנים טענו, בין היתר בהסתמך על תצלומי לוויין, שהמדובר בבית מלאכה להרכבת דגמים מתקדמים של צנטריפוגות להעשרת אורניום. בניגוד לטענה האיראנית ניתן לראות בתצלום המתקן שניזוק הריסות כלשהן ודלת שנעתקה מציריה, דבר המעיד שהשריפה לוותה קרוב לוודאי בפיצוץ כלשהו.

בעוד שהפיצוץ במרפאה היה קרוב לוודאי תאונה, שני האירועים האחרים נתפסו בתקשורת הבינ"ל כחבלות מצד ישראל וארה"ב - ייתכן אף כחלק מהתחממות לוחמת סייבר אפשרית כנגד איראן. יכולות להיות לכך מספר סיבות: תקיפת הסייבר האיראנית הכושלת באפריל האחרון להגברת כמות הכלור בתשתיות המים של ישראל (שנענתה על-פי המדווח במכת סייבר ישראלית על הנמל האיראני בבנדאר עבאס; התקדמותה הרבה של איראן בפיתוח צנטריפוגות להעשרת אורניום וחריגתה מכמויות האורניום המועשר ודרגת העשרתו שהותרו לה בהסכם הגרעין של 2015; העימותים בין ארה"ב לבין איראן במפרץ הפרסי; וייתכן אף כפעולת תגמול אמריקנית על כישלון דרישתה במועצת הביטחון להארכת אמברגו הנשק על איראן.

יהא אשר יהא, האירועים התרחשו בעיתוי גרוע במיוחד עבור המשטר בטהראן המתקשה להתמודד עם הקריסה הכלכלית עקב העיצומים האמריקנים, מגפת הקורונה המכה קשות בעם האיראני, והכישלונות הצבאיים בהתמודדות עם צה"ל בסוריה.

סא"ל (מיל') ד"ר רפאל אופק הוא מומחה בתחום הפיזיקה והטכנולוגיה הגרעינית, אשר שרת בעבר כחוקר בכיר בקהיליית המודיעין הישראלית.

rhofek@gmail.com